

Ο ΘΥΜΙΚΟΣ ΜΑΝΙΧΑΪΣΜΟΣ – ΔΙΔΥΜΟΣ ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΥ ΛΑΪΚΙΣΜΟΥ

Καθημερινά διαπιστώνουμε ότι τόσο σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και σε εθνικό επίπεδο, η εποχή μας χαρακτηρίζεται από έναν αυξανόμενο μανιχαϊσμό που δεν στηρίζεται τόσο στη λογική όσο στο θυμικό και προβάλλει έναν απλουστευτικό διπολισμό σε όλα τα πεδία της δημόσιας ζωής.

Βέβαια η ανθρωπότητα έχει γνωρίσει σε πολλές περιόδους της ιστορίας της την διπολικότητα, με πιο πρόσφατη την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Η διεθνής κοινότητα όμως κατάφερε να σταθεροποιήσει μια διεθνή ισορροπία με τη συμφωνία για «συνύπαρξη» του δυτικού και του ανατολικού μπλόκ, με τους διεθνείς οργανισμούς και με τις διακρατικές συμφωνίες.

Οι πόλεμοι και οι παρεμβάσεις της τελευταίας εικοσαετίας στο Αφγανιστάν, το Ιράκ, τη Λιβύη και τη Συρία, οι εμφύλιοι πόλεμοι στην Αφρική και η εκμετάλλευση των χωρών του τρίτου κόσμου ανέδειξαν ένα νέο διπολισμό με χαρακτηριστικά θρησκευτικού φονταμεταλισμού, που επηρεάζει καθοριστικά και τον νεωτερικό πολιτικό διπολισμό της Ευρώπης, ο οποίος συγκροτήθηκε στη μεταπολεμική περίοδο στη βάση ενός κοινωνικού συμβολαίου, από τα κόμματα της κεντροδεξιάς και της κεντροαριστεράς, στο πλαίσιο μιας ειρηνικής Ευρώπης με διευρυνόμενη τη φιλοδοξία προώθησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παράλληλα, η παγκοσμιοποίηση των τελευταίων 30 χρόνων, ο νέος καταμερισμός εργασίας μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών και των νέων οικονομιών και η αναδυόμενη τέταρτη βιομηχανική επανάσταση υπονομεύουν το ευρωπαϊκό κοινωνικό συμβόλαιο και περιθωριοποιούν σημαντικά κοινωνικά στρώματα στις αναπτυγμένες χώρες, με εύλογη συνέπεια τη διευρυνόμενη κρίση πολιτικής αντιπροσώπευσης αυτών των κοινωνικών στρωμάτων. Οπότε τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση του 2008, διαπιστώνουμε ότι ενισχύονται τα άκρα του ευρωπαϊκού πολιτικού φάσματος, γεγονός που επιτείνεται εξαιτίας του προσφυγικού ζητήματος και των τρομοκρατικών κτυπημάτων στην καρδιά της Ευρώπης.

Ο διπολισμός του προηγούμενου αιώνα, οι αλλαγές που φέρνει η παγκοσμιοποίηση και η πρόσφατη οικονομική κρίση έχουν επηρεάσει καθοριστικά και τη χώρα μας.

Ο εθνικός διχασμός των αρχών του προηγούμενου αιώνα και ο εμφύλιος που ακολούθησε τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο άφησαν πολύ έντονα αποτυπώματα στο κοινωνικό σώμα, τα οποία βάθυναν εξαιτίας της δικτατορίας των συνταγματαρχών.

Η εθνική συμφιλίωση που προώθησαν με ειλικρινείς προσπάθειες τα κόμματα της κεντροδεξιάς και της κεντροαριστεράς από τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης, διαμόρφωσε μια παραγωγική κοινωνικοπολιτική συνύπαρξη, η οποία όμως ανατράπηκε από τις αρχές της οικονομικής κρίσης της τελευταίας επταετίας.

Έτσι σήμερα βιώνουμε μια πολιτική πόλωση, στενά συνδεδεμένη με τα οικονομικά προβλήματα της χώρας, που έχει ενισχύσει τόσο τη φιλοναζιστική δεξιά, που χρησιμοποιεί ως επιχείρημα τα προβλήματα από το προσφυγικό ζήτημα, όσο και τη λενιστική συνιστώσα της αριστεράς που επιχειρεί να νομιμοποιήσει ιδεολογικά την πόλωση με επίκληση του ταξικού αγώνα.

Αυτή η πολιτική πόλωση μοιάζει να χρησιμοποιεί λογικά επιχειρήματα, αλλά σε μεγάλο βαθμό, αξιοποιώντας τα αντικειμενικά προβλήματα, απευθύνεται στο θυμικό. Παρακολουθώντας τον δημόσιο διάλογο για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα μας διαπιστώνουμε ότι γίνεται συνεχής επίκληση εσωτερικών και εξωτερικών εχθρών που επιβουλεύονται το λαό μας. Η ανάλυση της σημερινής κατάστασης αποδίδεται με όρους μανιχαϊστικούς : υπάρχει μόνο το καλό και το κακό, το φως και το σκοτάδι, το άσπρο και το μαύρο, υπάρχουμε μόνο εμείς και οι «άλλοι». Και έτσι ενεργοποιείται ο θυμός απέναντι σε ό,τι κακό μας συμβαίνει και ο θυμός απέναντι στους «άλλους», ώστε να μην υπάρχει κανένα περιθώριο για ένα νηφάλιο και ουσιαστικό διάλογο με λογικά επιχειρήματα.

Αυτός ο θυμικός μανιχαϊσμός συνυπάρχει και αλληλοενισχύεται με τον λαϊκισμό, ως δίδυμος αδελφός του. Τη σχέση τους περιγράφει με ενάργεια ο Πέτρος Παπασαραντόπουλος στο άρθρο του «Ο μανιχαϊσμός του λαϊκισμού» (metarithmisi.gr, 26.04.2012).

Σχετικές αναφορές περιέχονται και σε πρόσφατα άρθρα του metarithmisi.gr :

- *Η δική μας μετα-αλήθεια (post-truth) σύμφωνα με το Oxford Dictionary παραπέμπει «σε συνθήκες κατά τις οποίες τα αντικειμενικά γεγονότα έχουν μικρότερη επιρροή στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης από τις επικλήσεις προς το θυμικό και προς τις προσωπικές απόψεις» (Αγγελική Σπανού, 19.12.2016).*
- *Δημόσιος διάλογος : Η απόκρυψη της πραγματικότητας στο επίπεδο της πολιτικής επικοινωνίας, επειδή το αποτέλεσμα των αποφάσεων γίνεται αντιληπτό σε βάθος χρόνου, με την καλλιέργεια φαντασιώσεων σε σχέση με το μέλλον, υποσκάπτει την προοπτική της κοινωνίας (Χρίστος Αλεξόπουλος, 11.12.2016).*
- *Ο Τραμπ στο ντιβάνι : Η συναισθηματική δημοκρατία, ο θρίαμβος του θυμικού και της εκφόρτισης των πολλών απέναντι στην αποξένωση των κυρίαρχων μειοψηφιών, καταφέρνει και αποκωδικοποιεί με άμεσο τρόπο τον θυμό, την απελπισία και την προσδοκία του ψηφοφόρου. δεν έχουμε πλέον την πολυτέλεια του νηφάλιου εφησυχασμού απέναντι στην επικράτηση τέτοιου καταστροφικού λαϊκισμού (Στέλιος Στυλιανίδης, 21.11.2016).*
- *Η αμηχανία μπροστά στο λαϊκισμό : Οι ειδικοί αναλύουν το φαινόμενο του λαϊκισμού, τις αιτίες που το προκαλούν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Όπως τα μεγάλα ψέματα που χαϊδεύουν τα αυτιά των πολιτών, κυρίως αυτών που βρίσκονται σε απόγνωση, καθώς και την διασπορά του φόβου που είναι ισχυρό όπλο στα χέρια των λαϊκιστών Αυτό που χρειάζεται είναι μια επιθετική πολιτική κατά του λαϊκισμού. Όχι μόνον στα λόγια, αλλά*

και στα έργα. Σε θεσμικό και οικονομικό επίπεδο (Μιχάλης Κυριακίδης, 24.11.2016).

- Για να ηττηθεί ο λαϊκισμός, η Ευρώπη πρέπει να προσφέρει ένα εναλλακτικό όραμα : είμαστε υπέρ του διεθνισμού, όχι του προστατευτισμού, πιστεύουμε στη μάχη υπέρ μιας κοινωνίας όπου όλοι απολαμβάνουν σεβασμού, κάθε φωνή ακούγεται, αντί της διχαστικής ρητορικής «εμείς εναντίον αυτών» που χρησιμοποιούν πολλές λαϊκιστικές παρατάξεις (Guy Verhofstadt, 13.12.2016).
- Η Ελλάδα στον Κόσμο της αβεβαιότητας : είναι πλέον βέβαιο ότι οι μεγάλες πολιτικές κουλτούρες που συνδιαμόρφωσαν την μεταπολεμική δυτική Δημοκρατία – συντηρητικές, φιλελεύθερες, αριστερές – αν δεν θέλουν να καταγράψουν τη μια ήττα μετά την άλλη, οφείλουν να ανασυνταχθούν ιδεολογικά και προγραμματικά με άξονα την ανάγκη μιας συναινετικής και δημοκρατικής ρύθμισης της παγκοσμιοποίησης (Γιάννης Βούλγαρης, 03.12.2016).

Συμπερασματικά, εάν οι δυνάμεις της συντηρητικής δεξιάς, της κεντροδεξιάς, της κεντροαριστεράς και της δημοκρατικής αριστεράς στη χώρα μας, που διατηρούν και στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης τις ιδεολογικοπολιτικές διαφορές τους, αποφασίσουν να επαναφέρουν την κουλτούρα της συνύπαρξης και την κουλτούρα της «συγκατοίκησης» (cohabitation) του Μιτεράν, τότε έχουμε μόνον ένα δρόμο : να εγκλωβίσουμε τον θυμικό μανιχαϊσμό με ένα νηφάλιο, σταθερό και επίμονο ορθό λόγο και τεκμηριωμένα επιχειρήματα, και να εξουδετερώσουμε την πολεμική των χαρακωμάτων με μια διαρκή και επιθετική επίκληση της ανάγκης για πολιτική συνεννόηση και όπου τα ζητήματα έχουν εθνικό χαρακτήρα, με διαρκείς και επιθετικές προτάσεις για συναίνεση και συνεργασία.

Αυτό που πρέπει να αποφύγουμε είναι «να μιλάμε μεταξύ μας σε μια “γυάλα”». «Η πρόκληση είναι να βρούμε ανορθόδοξους τρόπους για να συνομιλήσουμε με το κομμάτι της κοινωνίας που έχει οχυρωθεί δικαιολογημένα στο γκέτο του θυμού και της άρνησης» (Αλέξης Παπαχελάς, Καθημερινή, 14.12.2016).

Παράλληλα, για να μη θεωρηθεί η πρόταση για συνύπαρξη και συγκατοίκηση ως «αδυναμία», είναι απαραίτητο ο νηφάλιος, σταθερός και επίμονος ορθός λόγος να αποκτήσει επιθετικά χαρακτηριστικά, αλλά να αποφύγει τον πειρασμό της ενεργοποίησης των συναισθημάτων του φόβου και του θυμού.

Γιατί όσο κυριαρχεί το θυμικό, τόσο θα διατηρείται η πόλωση, θα ενισχύονται τα άκρα και θα συνθλίβεται ο ενδιάμεσος χώρος. Είναι ανάγκη αυτός ο ενδιάμεσος χώρος να διεκδικήσει το μερίδιό της ευθύνης που του αναλογεί στις προσπάθειες για την έξοδο από την κρίση.

Ειδικότερα, οι δυνάμεις της σοσιαλδημοκρατίας δεν πρέπει να προσχωρήσουν στο στρατόπεδο του θυμικού μανιχαϊσμού και είναι αναγκαίο, χωρίς να μιμούνται παρωχημένους διμέτωπους αγώνες, να ξαναποκτήσουν

το χώρο τους στο πολιτικό φάσμα με θετικούς και όχι αποθετικούς προσδιορισμούς.

Αυτό όμως προϋποθέτει μια πειστική πρόταση προς τα κοινωνικά στρώματα που περιθωριοποιούνται από την παγκοσμιοποίηση, το νέο καταμερισμό εργασίας και την τέταρτη βιομηχανική επανάσταση, προϋποθέτει ένα σύγχρονο κοινωνικό συμβόλαιο και πρακτικές απαντήσεις για τα καθημερινά προβλήματα των πολιτών, αλλά και για το μέλλον το δικό τους και των παιδιών τους.

Παναγιώτης Μαΐστρος
<http://www.p-maistros.gr>